

Träna bort containervärldsbilden

Ulrich Becks kritik av metodologisk nationalism

En gång i tiden började nationalstaten grunda sin makt "på bindningen till en viss plats" (s 17). Ulrich Beck visar i Vad innebär globaliseringen? hur statens glasögon sprider sig och börjar användas även av vetenskapen. Sociologer, samhällsvetare så väl som folkrörelser skapar sig en fiktiv bild av att samhället är synonymt med staten eller nationen.

Metodologisk nationalism

Redan 1979 kallade samhällsforskaren Anthony D. Smith denna föreställning metodologisk nationalism. Metodologisk nationalism innebär "att samhällets konturer väsentligen tänks sammanfalla med nationalstatens." (s 39, 91)

När samhällsvetenskapen växte fram för ett par hundra år sedan hade nationalstaten redan lyckats konstruera en mäktig föreställning av samhället. Territorialstatens maktteknik att försöka göra sig till container för samhället (s 91) överfördes till den samhällsvetenskapliga metoden. Kategorierna "för statens observationer av sig själv" blev till "de empiriska samhällsvetenskapernas kategorier, så att de samhällsvetenskapliga definitionerna av det verkliga bekräftar de byråkratiska." (s 43) "Gemensamt för den moderna samhällsvetenskapens klassiker som Emile Durkheim, Max Weber och till och med Karl Marx är trots alla skillnader en territoriell definition av det moderna samhället, alltså av den nationalstatliga samhällsmodell som idag skakas" (s 44).

Detta container-tänkande leder till att nationalstater definieras som olika samhällen. När statistiken ibland lyckas upptäcka sammanblandningar och överlappningar som transnationella organisationer och folk; svarta judar, blonda araber och grekiska tyskar, då förklaras det som undantag. Och undantagen används för att bekräfta den fiktiva hopblandningen av stat och samhälle.

De senaste tio åren har professor Ulrich Beck, tillsammans med många sociologer och postkoloniala tänkare, gjort upp med "föreställningen om att liv och handlande utspelar sig inom de slutna och mot varandra avgränsade rum

som utstakas av nationalstaterna" (s 38). Denna uppgörelse med metodologisk nationalism innebär revolutionerande omtolkningar av en stor del av samhällsforskningen. Mycket av vår världsbild kullkastas.

En "nationalstatligt orienterad sociologi blir obsolet" (s 102), enligt Ulrich Beck. Det vi ser idag är att likställandet "av stat, samhälle och identitet upphävs" (s 93).

Rasera containern

Uppfattningen att vi lever inuti ett territorium eller en nationalstat kallar Ulrich Beck för containerteori. Containeruppfattningen om samhället förutsätter en "statlig behärskning av rummet" (s 42). Containerteorin gör att vi till vardags pratar om svenska, amerikanska eller tyska samhällen. Lokala samhällen och organisationer har tänkts som inuti nationalstaten och underordnad den. Samhällsordning har betraktats som statlig ordning. Samhällsförändring har varit då nationalstaten förändras. Revolution kallas det när staten utvecklar en ny styrelseform.

Ulrich Beck visar att den nationalstatliga doktrinen bygger på två principer: "likställande av stat och samhälle, och statens och samhällets uteslutande bindning till ett territorium" (s 145).

När denna doktrin kollapsar måste den ersättas. Och idag ser vi, enligt honom, en "fruktbar strid om vilka grundläggande antaganden, vilka bilder av det sociala och vilka analytiska enheter som ska ersätta den nationalstatliga axiomatiken" (s 45).

"Mer ödesdigert rasar dessutom hela byggnaden av de grundantaganden efter vilka samhällen och stater hittills har ... organiserats som territoriella, från varandra avgränsade enheter. Enheten av nationalstat och nationellt samhälle bryter samman." (s 39)

Uppgörelsen med metodologisk nationalism påverkar inte bara vetenskapen. Den förändrar hur vi ser på politik, folkrörelser och motstånd. Den förändrar vår bild av hur samhället ser ut. Ifall motståndsgupper eller folkrörelser inte befinner sig inuti Sverige eller någon annan nationalstat så får det omvälvande konsekvenser för vad vi uppfattar som politiskt arbete. De nationalstatligt orienterade protest- och motståndsrörelserna blir förlegade precis som den

samhällsvetenskap som fastnar i metodologisk nationalism.

Vi är inkluderade

Ulrich Beck lanserar begreppet "dubbel inklusion" (s 76). Det innebär att vi blir delaktiga i mängder av kriser och konflikter. Fiktionen att nationsgränser skulle avgränsa oss och skydda oss mot delaktighet försvinner. Vi kan inte längre prata om deras konflikt, eller båda parter i konflikten. Det finns ingen enskild palestinsk-israelisk konflikt. Svält kan inte ses som nationellt problem.

Varje samhälle - stad, familj, företag, organisation - behöver undersöka och diskutera hur det stöder, tjänar på eller gör motstånd mot förtryck och exploatering. Istället för dubbel inklusion vore det nog mer rättvisande att tala om mångfaldigande av inklusion. Vi blir inblandade på alltfler sätt, och vi blir alltmer inblandad.

När föreställningen om slutna rum avslöjats som fiktiv kan inget land, ingen grupp längre sluta sig gentemot andra. (s 24) Samhällsforskningen upptäcker hur "gemenskap, arbete och kapital blivit 'ortslösa'" (s 27) Ekonomins avnationalisering handlar om att "såväl företagsmärken som nationella ekonomier i allmänhet blir fiktiva" (s 36).

För att kunna se världen på nya sätt får vi analysera hur proteströrelser, media och forskning en gång i tiden började uppfatta det politiska som förbundet med staten. De verksamheter som inte kopplat sig till staten har framställts som opolitiska. Hur har föreställningen av vad politik är för något fastnat i denna fiktiva container-världsbild? Hur har folkrörelser fått för sig att de är "nedsänkta och bevarade i nationalstatens maktrum som i en container."

En viktig teknik folkrörelser använder för att bekräfta container-världsbilden är att placera nationen främst i sitt namn. Sveriges Arbetares Centralorganisation och Svenska freds och skiljedomsföreningen, Svenska Kyrkan återskapar i sina namn en fiktiv container-uppfattning av samhället. Man skulle kunna säga att de låser in sig själva i containern. Men eftersom ingen av dessa organisationer finns inuti den nationalstat som kallas Sverige blir denna inlåsning dessutom en illusion.

Det återstår att innovativt utveckla organisationsformer, metaforer och motståndstekniker för en värld utan containrar. En metafor jag använt för att

komma ur containern är att använda bredvid istället för i eller inuti. Göteborg befinner sig inte i Sverige, det ligger snarare bredvid Sverige. Mitt kollektiv Fikonträdet, mitt bostadsområde Hammarkullen, och kommunen Göteborg där jag deklarerar ligger alla bredvid varandra istället för i varandra. Metaforen bredvid skapar förstås nya fiktiva bilder, men möjligtvis kan den undergräva världsbilden att vi befinner oss inuti Sverige.

Metodologisk nationalism döljer brott

Container-bilden och metodologisk nationalism blir både ett osynliggörande och ett omyndigförklarande av en rad levande samhällen. Man ser inte att organisationer, kollektiv, kommuniteter, institutioner och arbetsplatser blir samhällen i mycket högre utsträckning än staten. Dessa ses dock inte som riktiga samhällen utan som inneslutna i Samhället.

Istället för att ta ansvar som relativt självständiga samhällen förväntas protest- och folkrörelser kräva att nationalstaten ska lösa problemen. Men vad gör vi när det är nationalstaten som dödar flest och begår de grövsta brotten?

Och hur ska vi agera när vi upptäcker att vapenhandel och miljöförstöring aldrig varit instängda i nationalstatliga containrar?

Då nationalstaten inte är Samhället utan en organisation bland andra organisationer upptäcker vi hur både folkrörelser och statliga organisationer använder containerteorin för att dölja ohyggliga brott och ansvaret för att ingripa mot dessa brott. Vår möjlighet att uppfatta lag och rätt undergrävs genom att "sannolikheten för att myndigheternas frikännande ökar med brottets omfattning" (s 99).

Enstaka politiker som betalar sina betjänster olagligt eller undviker att redovisa sina kontokort kan anmälas, prövas och avsättas. Individuella politiker är ingen avgörande beståndsdel av nationalstaten.

Men när staten genom sin reglering av vapenexport, handel eller immigration blir delaktig i massmord, förtryck, svält och fattigdom, då använder såväl vetenskap som folkrörelser container-världsbilden för att osynliggöra de verkligt stora brotten. Folkrörelseaktiva, forskare och andra medborgare kan på så sätt dölja både sitt och andra samhällens ansvar att stoppa dödandet. Politik förvisas från myllret av samhällen till den statliga organisationen.

När vi börjar se folkrörelser, lokalgrupper, bostadsområden, kollektiv och arbetsplatser som samhällen upptäcker vi att inget samhälle kan sluta sig inom sig själv. Vi upptäcker hur vi faktiskt redan håller på och löser varandras problem. Och vi förstår hur vi behöver intervensera i varandras samhällen när människor och demokrati hotas. Vi blir alla politiska varelser som inte kan överlåta vår delaktighet och vårt ansvar på någon fiktiv bubbla som skulle omsluta oss.

Per Herngren

2008-03-08, version 0.1

Referens

Ulrich Beck, *Vad innebär globaliseringen?*, Daidalos, 2001, första tryckning 1998, tyskt original 1997.

Anthony D. Smith, *Nationalism in the Twentieth Century*, 1979.

Daniel Chernilo, Social Theory's Methodological Nationalism, *European Journal of Social Theory*, Vol. 9, No. 1, 2006, p 5-22.